

УДК 316.614.5:37.018.51

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО УЧНЯ

Ольга Хвашевська

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ Донецької області, Україна

bobr.san@mail.ru

Анотація. Стаття присвячена взаємодії сім'ї і школи як умові, яка буде сприяти успішності процесу соціалізації сільських учнів. Обґрунтовано важливість і актуальність взаємодії школи та сім'ї в процесі соціалізації. Визначено теоретичні аспекти організації соціальної взаємодії у цілому та між школою і сім'єю зокрема. Розглянуто протиріччя, вирішення яких зумовлює необхідність соціальної взаємодії школи та сім'ї. Досліджено технологію організації ефективної в процесі соціалізації дитини взаємодії навчально-виховного закладу і сім'ї, розкрито найпоширеніші форми та способи цієї співпраці.

Ключові слова: дитина; сільський учень; сім'я; школа; соціалізація; соціальна взаємодія; соціальний педагог.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ШКОЛЫ И СЕМЬИ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО УЧЕНИКА

Ольга Хвашевская

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры
теории и практики начального образования
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
г. Славянск Донецкой области, Украина

bobr.san@mail.ru

Аннотация. Статья освещает взаимодействию семьи и школы, как условие, способствующее успешности процесса социализации сельских школьников. В статье обоснована важность и актуальность взаимодействия школы и семьи в процессе социализации. Определены теоретические аспекты организации социального взаимодействия в целом, и между школой и семьей в частности. Рассмотрены противоречия, решение которых предопределяет необходимость социального взаимодействия школы и семьи. Исследована технология эффективной организации социализации ребенка в процессе взаимодействия учебно-воспитательного учреждения и семьи, раскрыты наиболее распространенные формы и способы этого сотрудничества.

Ключевые слова: ребенок; сельский ученик; семья; школа; социализация; социальное взаимодействие; социальный педагог.

THE WAYS OF INTERACTION OF SCHOOL AND FAMILY IN THE SOCIALIZATION PROCESS OF THE RURAL PUPILS

Olha Khvashchevska

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Primary
Education Theory and Practice Department
SHEE "Donbas State Pedagogical University"
Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
bobr.san@mail.ru

Abstract. One of the most actual problems of modern pedagogical science is the problem of the rural pupils' socialization. Today there is no pedagogical support technology of the socialization process in educational institutions. Sometimes this work is carried out at the intuitive level, as a result it has negative and irreversible consequences. It is caused by a variety of factors, such as: changes in the social situation of the children's development, the conducted education reform, the presence of the social and educational problems in the society. The article deals with pedagogical interaction between the family and school, as a condition that promotes the success of the socialization process for rural pupils. The purpose of this article is to study the effect of social interaction between school and family on the purpose of child's socializing. The study of social interaction of the institution with the family will optimize the content and process of a child's socialization, in order to organize family relationships, to establish relations in the system "school – family – child." The article deals with the family and school pedagogical interaction, as a condition that will promote the success of the rural pupils' socialization process. The explanation of the importance and the relevance of the interaction between school and family in the socialization process is presented. The theoretical aspects of the organization of social interaction in general and between the school and family in particular are defined.. The controversies the solution of which determines the need for social interaction between school and family are depicted. Technology of organizing effective child's socialization process within the interaction between educational institutions and families is studied, the most common forms and ways of cooperation are revealed.

Key words: child; rural pupil; family; school, socialization; social interaction; social teacher.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Соціальне становище і розвиток дитини, яка народилась і виросла в сільській місцевості, на сьогодні ще недостатньо досліджені. Сільські діти стикаються з комплексом проблем, зумовлених специфікою взаємодії з навколишнім середовищем: певною замкненістю сільського життя, умовами життєдіяльності сім'ї, нерозвиненою інфраструктурою освіти та дозвілля тощо. У сільських дітей значно менше можливостей для самореалізації в інтелектуальній і творчій діяльності, вони гірше адаптуються до умов ринкової економіки.

З урахуванням проблем і специфіки сільського середовища сільська школа постає як інтелектуально-освітній центр села. Орієнтуючись на потреби учня та суспільства, вона поєднує практику ефективної передачі знань із потребами і мотиваціями особистості та задоволенням вимог

соціокультурного оточення, а профільна спеціалізація є інструментом у виконанні цього завдання. Як відомо, найактивніше процес соціалізації відбувається в шкільному віці, коли індивід зазнає не лише найбільшого освітнього і виховного впливу, а й набуває необхідного досвіду комунікативної діяльності, усвідомлює необхідність і формує навички самоосвіти, самовиховання, саморозвитку та самореалізації.

Вагомий вплив на процес соціалізації школяра здійснюють такі мікрофактори, як сім'я, однолітки, друзі, школа. Сім'я та школа по-різному впливають на процес соціалізації дитини. Школа створює можливості для навчання всіх дітей, а сім'я – умови для реалізації цих можливостей. Адже залежно від того, як батьками буде організовано життєдіяльність дитини, регламентовано її робочий час та час для відпочинку, облаштовано робоче місце, а також якою буде мотивація навчання і виховання дитини, підтримка її в цих видах діяльності всіма членами сім'ї, результат соціалізації дитини буде позитивним чи негативним. Школа і сім'я – це два соціальні інститути, від узгоджених дій яких найбільше залежить ефективність процесу соціалізації дитини [1]. Але взаємодія сім'ї та школи в процесі соціалізації дітей не завжди є плідною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес соціалізації неодноразово ставав об'єктом наукового дослідження. У роботах О. Безпалько, А. Капської, Г. Лактіонової, М. Лукашевич, Л. Міщик, В. Сидорова, С. Харченка розкриваються зміст і результати, основні чинники та механізми процесу соціалізації. Вплив сім'ї на процес соціалізації дитини досліджували І. Зверева, М. Лавриченко, І. Трубавіна та ін. Роль навчально-виховних закладів у процесі соціалізації особистості школяра розкрита в працях Л. Артюшкіної, О. Вишневського, О. Мороза, О. Киричук, Т. Сущенко, В. Шульги та ін. Незважаючи на широке наукове зацікавлення процесом соціалізації, нині малодослідженими залишаються проблеми соціалізації дітей різного віку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження впливу соціальної взаємодії школи та сім'ї на процес соціалізації дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження. У минулому столітті в умовах єдиної та одноманітної школи зазначеного періоду склався досвід взаємодії родини й школи. Соціальне, сімейне та шкільне виховання здійснювалося в нерозривній єдності. Пильна увага до питання взаємодії сім'ї та школи пояснюється визначальною роллю родини в процесі

соціалізації та виховання, обумовленої глибоким впливом на весь комплекс фізичного й духовного життя дитини, яка зростає в цьому суспільстві.

Зазначимо, що школа та сім'я – це два основні інститути соціалізації. Кожен соціальний інститут є досить стійким соціокультурним середовищем, у кожного з яких є свої специфічні соціально-виховні цілі, завдання й форми їх досягнення. Тому лише в умовах узгодженої взаємодії соціальних інститутів можна успішно вирішити завдання соціального становлення особистості.

У нашій країні в другій половині ХХ століття було накопичено позитивний досвід організації систематичного підвищення педагогічної культури батьків, діяльності батьківських комітетів шкіл і класів, рад сприяння сім'ї та школі на підприємствах, рад громадськості за місцем проживання. На сучасному етапі розвитку цей досвід потребує переосмислення. Необхідно відновити, з урахуванням сучасних реалій, традиції змістовної педагогічної взаємодії родини та школи. Щоб не зруйнувати сімейні зв'язки у швидко мінливому світі, батьки повинні розвиватися так само динамічно, як і їхні діти.

Педагогічна культура батьків – один із найдієвіших чинників соціального, духовного й морального розвитку та соціалізації школярів. Устрій сімейного життя є одним із найважливіших компонентів морального устрою життя дитини. У силу цього, підвищення педагогічної культури батьків необхідно розглядати як одне з найважливіших напрямів соціалізації учнів.

Батьки повинні брати активну участь у визначенні основних напрямів, цінностей і пріоритетів діяльності школи з виховання та соціалізації своїх дітей, у розробці змісту та реалізації програм виховання та соціалізації учнів, оцінці ефективності цих програм. Відповідно, складовою змісту діяльності школи (щодо соціалізації учнів) є діяльність навчального закладу із підвищення педагогічної культури батьків. Знання, отримані батьками, мають бути корисними в реальних соціально-педагогічних ситуаціях.

Сьогодні система роботи школи з підвищення педагогічної культури батьків повинна бути заснована на принципах досвіду, набутого в другій половині ХХ століття, зокрема: спільна педагогічна діяльність сім'ї та школи; поєднання педагогічного просвітництва з педагогічною самоосвітою батьків; педагогічна уважність, вимогливість і повага до батьків; підтримка та індивідуальний супровід становлення й розвитку педагогічної культури

кожного з батьків; сприяння батькам у вирішенні індивідуальних проблем виховання дітей; опертя на позитивний досвід сімейного виховання.

Робота з батьками повинна передувати роботі з учнями й готувати до неї. У системі підвищення педагогічної культури батьків можуть бути використані форми роботи, набуті досвідом минулого століття: батьківські збори, батьківська конференція, організаційно-діяльнісна й психологічна гра, збори-диспут, батьківський лекторій, родинна вітальня, зустріч за круглим столом, вечір запитань і відповідей, семінар, педагогічний практикум, тренінг для батьків та ін.

Процес соціалізації є безперервним і продовжується впродовж усього життя людини. Навколишній світ змінюється, вимагаючи відповідних змін і від суспільства (педагогів, вихователів). Світові потрібна самостійна людина. Ще в шкільні роки дитину потрібно навчити орієнтуватися в мінливому світі, будувати стосунки з іншими дітьми в межах цивілізованого діалогу, приймати самостійні рішення. Частиною процесу соціалізації є виховання й навчання. Саме школа повинна допомогти відбутися молодій людині в цьому житті.

Успішна соціалізація сільських учнів повинна бути основною педагогічною ідеєю в кожній сучасній школі сільської місцевості. Позитивна реалізація цієї ідеї може здійснюватися лише одним способом – створенням для учня умов свободи, творчості, поваги до кожної окремої особи й спільною взаємодією зі світом, людством, із собою.

Зауважимо, що за останні два десятиріччя, освітні та виховні потреби сільських учнів ураховують рідко. Якість пропонованих навчальних посібників не відповідає очікуванням та потребам сучасних школярів загальноосвітніх навчальних закладів. До уваги не беруть відмінності в походженні (повна чи неповна родина, мігранти, приїжджі чи автохтонні мешканці, міські чи сільські учні), можливості (діти з особливими потребами), стать та інтереси.

Учні в ХХІ ст. виховують у принципово нових умовах формування особистості:

– сучасні діти мешкають у нечітко обмеженому інформаційному соціальному просторі (навіть у селі), відчувається вплив Інтернету, телебачення та комп'ютерних ігор, який нерідко є впливовішим за вчителів, батьків, вихователів;

– зняття багатьох табу у віртуальних інформаційних сферах супроводжено падінням довіри до дитини з боку дорослих: учня не включають у процес вирішення реальних проблем сім'ї, громади, держави, що спотворює дитячу соціалізацію;

– ослаблення зв'язку між дітьми й дорослими, між різновіковими дітьми це ізолює дитинство, сприяючи примітивізації свідомості дітей, зростанню їхньої агресивності, жорстокості й брутальності, насправді ж, приховуючи страх, самотність і невпевненість;

– конфлікт між присвоєнням дитиною знань і цінностей у школі та поза її межами змінює самосвідомість і світогляд дітей, формуючи еклектичний світогляд і споживацьке ставлення до життя.

Розуміючи перераховані труднощі, сільські вчителі загальноосвітніх навчальних закладів самостійно шукають шляхи реалізації, прописані в новому стандарті освітніх цілей. Організуючи гурткову та клубну роботу, проводячи екскурсії, взаємодіючи з різними організаціями, застосовуючи альтернативні навчальні програми й педагогічні технології на уроках, у позаурочній та позашкільній діяльності, учителі забезпечують соціалізацію учнів. Відтак, соціалізація дітей виходить відокремленою, ігнорується культурна, мовна, економічна, політична, сімейна, статева соціалізація учнів на противагу поведінковій.

Отже, не можна говорити про соціалізацію як про остаточно затверджений процес, він продовжує тривати. У цьому сенсі його інтенсивність і власне сам чинник позитивності вектору спрямованості може розглядатись як процес, який відбувся та має важливий результат. Принципова вимога до оцінки результатів соціалізації: фіксація не зовнішньої «активності» підлітка, а врахування його реальної соціальної позиції, її стійкості і вмотивованості, персональної активності підлітків у позитивній соціальній та соціокультурній практиці. Це найважливіший вирішальний результат соціалізації учнів.

Уважаємо, що характерною особливістю взаємодії школи та сім'ї є можливість використання досвіду батьків у процесі соціалізації не лише власної дитини, а й інших учнів навчально-виховного закладу. Погляди, переконання, знання, уміння та навички батьків можна використати в різних напрямках (трудовому, моральному, суспільному) виховання школярів.

Висновки. Основним змістом діяльності соціального педагога закладу освіти є забезпечення процесу соціалізації учнів у навчально-

виховній діяльності, захист їхнього психічного, фізичного, соціального і духовного здоров'я, сприяння педагогічно доцільному і безконфліктному входженню молодшої людини у світ дорослих, підготовка до самостійного життя в суспільстві, попередження і педагогічна корекція вад та відхилень у соціальному розвитку особистості.

Вагомим чинником успішної соціалізації дитини, а також важливим механізмом розвитку системи «школа – сім'я – дитина» є взаємодія сім'ї та школи. Провідну роль у налагодженні соціальної взаємодії відіграє соціальний педагог навчального закладу. Форми роботи соціального педагога з сім'єю щодо налагодження її соціальної взаємодії зі школою дуже різноманітні. Особливістю взаємодії школи і сім'ї є можливість її використання у процесі соціалізації всіх учнів навчально-виховного закладу.

Ураховуючи актуальність досліджуваної проблеми, у майбутньому варто детально вивчити вплив співпраці сім'ї з позашкільними закладами освіти, соціальними інститутами, громадськими та релігійними організаціями на процес соціалізації дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артющкіна Л. М. Соц. педагог школи: теорія і практика роботи: Навч.- метод. посібник для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» / Л. М. Артющкіна. – Суми : Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. – 124 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 170 с.
3. Макаренко А. С. Виховання в сім'ї та в школі / А. С. Макаренко // Вибрані педагогічні твори. – Х. : Радянська школа, 1947. – С. 195 – 282.
4. Макаренко А. С. Книга для батьків / А. С. Макаренко. – К. : Радянська школа, 1949. – 340 с.
5. Мудрик А. В. Общение в процессе воспитания : Учебное пособие / А. В. Мудрик. – М. : Педагогическое общество России, 2001. – 320 с.
6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1978. – 263 с.
7. Хващевська О. О. Соціалізація учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України (друга половина ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Хващевська Ольга Олександрівна. – Слов'янськ, 2016. – 230 с.
8. Шульга В. В. Соціальний педагог у загальноосвітньому навчальному закладі: методичні рекомендації / В. В. Шульга. – К. : Ніка-Центр, 2004. – 124 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Artiushkina, L. M. (2004). *Sotsialnyi pedahoh shkoly: teoriia i praktyka roboty [Social teacher school: theory and practice]*. Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka [in Ukrainian].

2. Bozhovich, L. I. (1968). *Lichnost' i eyo formirovanie v detskom vozraste* [Personality and its formation in childhood]. Moscow: Prosveshhenie [in Russian].
3. Makarenko, A. S. (1947). *Vykhovannia v simi ta v shkoli* [Education in the family and in school]. Kharkiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
4. Makarenko, A. S. (1949). *Knyha dlia batkiv* [Book for Parents]. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
5. Mudrik, A. V. (2001). *Obshhenie v processe vospitaniia* [Communication in Education Process]. Moscow: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].
6. Sukhomlynskyi, V. O. (1978). *Batkivska pedahohika* [The parents pedagogical]. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
7. Khvashchevska, O. O. (2016). *Sotsializatsiia uchniv v umovakh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv silskoi mistsevosti Ukrainy (druha polovyna dvadtsiatoho stolittia)* [The Socialization of students in secondary schools of rural areas of Ukraine (the second half of the twentieth century)]. *Candidate's thesis*. Sloviansk [in Ukrainian].
8. Shulha, V. V. (2004). *Sotsialnyi pedahoh u zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi* [Social pedagogue in a secondary school]. Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].